

УДК: 351.745.7

Бабічев Дмитро Олександрович —

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з правових та організаційно-тактичних проблем оперативнорозшукової діяльності Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка,

Звонок Євгеній Олександрович —

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з правових та організаційно-тактичних проблем оперативнорозшукової діяльності Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка

Напрями планування підрозділами карного розшуку першочергових заходів щодо розшуку безвісти зниклих осіб

На підставі аналізу матеріалів оперативнорозшукової практики (насамперед, досвіду розшукової роботи підрозділів карного розшуку ГУ МВС східного регіону України) запропоновано напрями планування першочергових заходів розшуку безвісти зниклих осіб.

Ключові слова: планування, розшукові заходи, безвісно зникла особа, інформаційна невизначеність, визначення місця перебування.

В становлення долі та місцеперебування безвісти зниклих осіб, а також обставин їх зникнення є однією з найскладніших функцій підрозділів карного розшуку [1, с. 8]. За офіційною статистикою, в 2009 року лише в Луганській області кількісний показник оперативнорозшукових справ, заведених за фактами зникнення осіб, становив 303. Водночас нерозшуканими залишилися 190 осіб [2]. Дещо кращими, на перший погляд, є дані, отримані з ГУ МВС України в Харківській області: зазначений показник є меншим і становить 124 справи, проте кількість осіб, які перебувають у розшуку, є більшою і становить 279 осіб [3]. За даними ГУ МВС України у Донецькій області, минулого року таких справ заведено 523, нерозшуканими залишилися 158 осіб [4].

На наше переконання, ефективність роботи підрозділів карного розшуку за цим напрямом професійної діяльності визначається скор-

динованим комплексом першочергових заходів, яких вживають безпосередньо після встановлення факту зникнення особи. Але, як засвідчили результати здійснених нами досліджень, у переважній більшості випадків рішення про проведення зазначених заходів приймають в умовах інформацийної невизначеності, несформованості системного підходу до формування аргументованих версій про причини безвісного зникнення особи та розроблення таких елементів організації розшукової роботи, які найбільшою мірою відповідали б обставинам наявної ситуації.

В оперативно-розшуковій науці проблеми організації розшуку безвісти зниклих осіб досліджували Б. І. Бараненко, П. Д. Бараник, С. В. Богданов, Д. В. Бойчук, В. Р. Вагін, К. К. Горяїнов, Е. О. Дідоренко, Я. М. Ковч, П. Я. Мінка, В. С. Овчинський, В. В. Скосарев, Г. К. Синилов, А. О. Шевельов, а також інші відомі науковці та практики. Проте, детальний аналіз літературних джерел, чинного законодавства України (в тому числі й відомчої спрямованості), відповідних оперативно-розшукових матеріалів свідчить про брак новітніх науково-прикладних розробок за напрямом планування першочергових заходів щодо розшуку безвісти зниклих осіб. Така ситуація не відповідає сучасним вимогам науки та практики ОРД щодо зміцнення її наступального характеру, розширення й удосконалення розшукових можливостей. За таких обставин зазначена проблема є актуальною та потребує дослідження.

Метою цієї статті є спроба визначити значущі напрями планування першочергових заходів із розшуку безвісти зниклих осіб, аргументувати рекомендації щодо їх оптимізації. Для цього проаналізовано 100 оперативно-розшукових справ, заведених за фактами безвісного зникнення осіб; вони знаходяться у провадженні та архівах підрозділу карного розшуку УМВС України в Луганській області, а також досліджено базу даних автоматизованої інформаційно-пошукової системи (АІПС) «АРМОР» за злочинами та подіями в Луганській області. Крім цього, узагальнено відповідну практику організації планування окремих першочергових заходів підрозділами карного розшуку ГУ МВС східного регіону України (ГУ МВС України в Луганській, Донецькій та Харківських областях).

Зауважимо, що значущість своєчасного та виваженого планування підрозділами карного розшуку зазначених першочергових заходів зумовлена, передусім, необхідністю запобігти таким негативним наслідкам, як:

уникнення злочинцями відповідальності (у тих випадках, коли розшукуваний став жертвою злочину);

загибель, продовження фізичних страждань, погіршення небезпечного для життя та здоров'я стану розшукуваного (коли зниклий став жертвою нещасного випадку, гострого розладу здоров'я, що не заподіяли миттєвої смерті, або незаконного позбавлення волі);

знищення людьми, погодою, транспортом або іншими чинниками зовнішнього середовища матеріальних слідів, фіксація яких може сприяти встановленню долі та місцеперебування зниклої особи;

втрата очевидцями спогадів про подробиці події, які можуть сприяти встановленню долі та місцеперебування зниклого, можливості контакту з такими людьми тощо.

Саме планування як вид розумової діяльності може здійснюватися працівниками підрозділу кримінального розшуку з моменту надходження до ОВС інформації про безвісне зникнення особи. Однак документальне планування розшуку безвісти зниклих осіб можливо лише з моменту оголошення розшуку та заведення оперативно-розшукової справи, оскільки оперативно-розшукову діяльність, відповідно до положень ч. 1 ст. 9 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", можна здійснювати тільки в межах заведеної оперативно-розшукової справи.

До основних матеріалів, які відображають планування розшуку безвісти зниклих осіб, належать плани першочергових оперативно-розшукових заходів. Іноді для організації особливо складних заходів розробляють окремі плани. Крім цього, обов'язковими документами, що мають значення для планування розшуку, є довідка про особу розшукуваного, схема та його зв'язки, ймовірний рух тощо. В деяких випадках суттєве значення для планування розшуку мають протоколи оперативних нарад у керівників органів, які здійснюють розшук.

Сукупний аналіз указаних планів, схем і довідок, на наше переконання, є підґрунтям для визначення основних напрямів планування першочергових заходів щодо розшуку безвісти зниклих осіб, які можна згрупувати так:

1. *Візуально-пошукові заходи*: до цієї категорії заходів належать: оперативний огляд місця події, вивчення місцевості, а також здійснення оперативних перевірок у місцях можливої появи розшукуваного та зниклих з ним предметів. Оперативний огляд здійснюють за такими самими алгоритмами, як і слідчий, проте він має іншу мету та документальне оформлення результатів. Вивчення місцевості необхідно проводити за наявності достовірної інформації про район, у якому особа раптово зникла. Одночасно доцільно складати такий плановий документ, як схема (карта) ймовірного руху зниклої особи та місця можливого її перебування (або трупа, матеріальних носіїв інформації про нього). Оперативні перевірки в місцях можливої появи розшукуваного передбачають перевірки за місцями мешкання, роботи, навчання, постійного проведення дозвілля, родинними та близькими зв'язками тощо. Якщо особа зникла з пізнаваними або номерними предметами, доцільно запланувати їх перевірку в місцях звичайного збуту викраденого.

Часто в ході проведення зазначених заходів виникає необхідність залучати фахівців або інших учасників (наприклад, для безпосереднього вивчення місцевості з великою площею), у зв'язку з чим важливо своєчасно планувати підготовку та направлення запитів до відповідних установ.

Також до вказаних методів можна віднести аналіз інформації про розшукувану особу та її зв'язки, яка розміщена в мережі Інтернет. Зокрема, доцільно звертати увагу на так звані соціальні мережі, де фіксуються як дружні, так і випадкові контакти.

2. *Заходи опитувального характеру.* Вони спрямовані на максимальне зібрання пояснень та іншої оперативно-значимої інформації. Для її проведення необхідно скласти допоміжні планові документи – схеми зв'язків розшукуваного (родинні, близькі, інтимні, трудові та ін.). Також опитування залежно від ситуації можна здійснювати відповідно до окремих списків, до яких слід включати сусідів, раніше засуджених осіб, які мешкають неподалік, осіб, які перебували із розшукуваним у момент його зникнення, тощо. Слід зауважити, що в процесі вивчення зв'язків розшукуваного часто встановлюють нових людей. Тому зазначені схеми в найповнішому вигляді можуть бути складені тільки після завершення первинного етапу розшуку.

3. *Постановлення розшукуваного на обліки МВС України.* У більшості випадків це обов'язкова і стандартизована процедура, яка не вимагає окремого планування. Проте, коли розшукуваний зник із пізнавальними або номерними предметами, коли вилучені сліди рук і в деяких інших ситуаціях, необхідно вводити окремі пункти плану.

4. *Направлення запитів на інформацію про розшукуваного, його зв'язки й перевірка за обліками.* Ці заходи, передусім, спрямовані на з'ясування таких відомостей, як:

відповідність розшукуваного невідомим трупам і невідомим хворим, які стоять на обліках;

кримінальні зв'язки, минуле та інша значуща інформація, якщо розшукуваний потрапляв під контроль правоохоронних органів;

відомості про закордонний паспорт, зміну прізвища, адресних даних (підрозділ ДІРФО, адресного бюро);

наявність зареєстрованого на розшукуваного автотранспорту та відомостей щодо ДТП за його участю (підрозділ ДАІ);

наявність зареєстрованої на розшукуваного зброї (підрозділи дозвільної системи);

наявність дактилокарти (підрозділ НДЕКЦ), якщо розшукуваний дактилоскопіювався у зв'язку з притягненням до кримінальної або адміністративної відповідальності чи з інших причин.

Направлення запитів до підприємств, установ, організацій, підрозділів Міністерства оборони України також дає змогу одержати оперативну значущу інформацію: про можливу госпіталізацію або смерть розшукуваного, стан його здоров'я, деякі особливі прикмети (медичні установи), ідентифікаційний код і можливі податкові відрахування (установи податкової міліції), наявність зареєстрованої на розшукуваного нерухомості й операції з нею (бюро технічної інвентаризації), договори за участю розшукуваного,

заповіти (нотаріальні установи), кредити й інші банківські операції (кредитно-фінансові установи), деякі зв'язки, спосіб життя, власність, оплату комунальних послуг, спеціальність, за якою може працювати розшукуваний, військову службу, колишню трудову діяльність (житлово-експлуатаційні установи, домоуправління, селищні та сільські ради, навчальні заклади, військкомати, відділ кадрів за місцем роботи розшукуваного), працевлаштування (центри зайнятості), нарахування пенсії (поштові установи), купівлю квитків для від'їзду за кордон (аеропорти, морські порти), наявність заяв до суду, відомостей про колишні судимості (судові органи).

Якщо за наявною інформацією місцеперебування розшукуваного або пов'язаної з ним особи ймовірно на території держави-члена СНД, доцільно надіслати запит до відповідного ОВС. Для перевірки за обліками на території держав, що не є членами СНД, відповідні запити надсилаються до Інтерполу.

5. Вилучення та направлення зразків для проведення криміналістичних досліджень, направлення особи на медичний огляд. Зокрема, з метою здійснення подальшого фотозіставлення бажано отримати від родичів або знайомих розшукуваного фотографію. Також необхідно здійснити дактилоскопічні та біологічні дослідження, в зв'язку з чим із місця останнього відомого перебування, мешкання або роботи розшукуваного, предметів, з якими контактував розшукуваний, мають вилучатися сліди рук, інші частини тіла, взуття. А також біологічні зразки (слина або кров). Останні потрібні на випадок виявлення невпізаного трупа з прикметами розшукуваного. Вилучені зразки направляють до компетентної установи для проведення досліджень.

У разі візуального виявлення на тілі особи, яка контактувала з розшукуваним, тілесних ушкоджень, необхідно направити її на медичний догляд.

6. Підготовка орієнтувань для підрозділів ОВС і громадськості. Ці заходи планують з метою отримання значущої інформації про розшукувану особу, встановлення її долі або місцеперебування.

Крім цього, орієнтування з фотокартками та прикметами розшукуваного слід направляти, наприклад у ДАІ, приймальники-розподільники або спецприймальники. Для ознайомлення особового складу ОВС, які не приєднані до мереж АПС ОВС України, в УІТ подають інформацію до бюлетеня оперативно-розшукової роботи.

За версією можливого перетину розшукуваним державного кордону України відповідне доручення направляють прикордонній службі.

Для орієнтування громадськості працівник карного розшуку, який здійснює провадження в межах оперативно-розшукової справи, має готувати інформаційні плакати та розміщувати їх на стенді біля будівлі ОВС.

7. Направлення завдань до спеціалізованих або територіально віддалених підрозділів правоохоронних органів. У ході провадження за опера-

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

тивно-розшуковою справою може виникати ситуація, коли проведення окремих заходів неможливе або вкрай ускладнене. Передусім, це стосується випадків територіальної віддаленості ймовірного місця тимчасового перебування розшукуваного або його зв'язків. За такими умовами працівники карного розшуку мають направляти розшукові завдання до інших підрозділів ОВС України з детальним викладом необхідних розшукових заходів. За браком головної версії, такі заходи слід проводити за місцем сезонної роботи розшукуваного, звичайного курортного відпочинку.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що запропоновані напрями планування підрозділами карного розшуку першочергових заходів щодо розшуку безвісти зниклих осіб не є вичерпними й можуть коригуватися залежно від змісту попередньої інформації. Водночас сподіваємося, що їх обговорення сприятиме розробці типових планів проведення цих заходів і позитивно позначиться на стані розшукової роботи під час установаження долі та місцеперебування безвісти зниклих осіб.

Список використаних джерел

1. Літвін В. Якщо опер мислить професійними категоріями, йому однозначно пощастить / В. Літвін // Міліція України. — 2010. — № 4. — С. 8.
2. Лист ГУ МВС України в Луганській області (вих. № 7/2—1092 від 2 лют. 2010 р.).
3. Лист ГУ МВС України в Харківській області (вих. № 8/7-655 від 9 берез. 2010 р.).
4. Лист ГУ МВС України в Донецькій області (вих. № 5/7-913 від 3 берез. 2010 р.).

На основани анализа материалов оперативно-розыскной практики (прежде всего, опыта розыскной работы подразделений уголовного розыска ГУ МВД Украины восточного региона Украины) предлагаются направления планирования первоочередных мероприятий по розыску без вести пропавших лиц.

On the base of the analysis of the materials of operative-investigative practice (first of all the experience of the investigative work of the subdivisions of the criminal investigation department of the Main Department of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of the Eastern region of Ukraine) some directions of planning of primary measures in relation to the search for missing persons are proposed.

Стаття надійшла до редакції 22 грудня 2010 року.